

ILK YOSHDAGI BOLALARNING MATEMATIK TASAVVURLARINI SHAKLLANTIRISH

Murodova Durdona Kamoliddinovna

Quvasoy pedagogika kolleji maxsus fan o'qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada ilk yoshdagi bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirish jarayoni, uning pedagogik va psixologik asoslari, shuningdek samarali usullar va metodlar tahlil qilinadi. Yosh bolalar uchun matematik tushunchalarni o'rgatishda o'yin va amaliy faoliyatning ahamiyati, hamda ota-ona va pedagoglarning roli ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: ilk yoshdagi bolalar, matematik tasavvurlar, shakllantirish, o'yin, pedagogika, psixologiya, o'quv metodlari.

Matematika – bu nafaqat maktab fanlari orasida muhim o'rin tutadigan predmet, balki kundalik hayotda ham ahamiyatga ega bo'lgan fan. İlk yoshdagi bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirish ularning fikrlash qobiliyatini rivojlantirish, mantiqiy fikrlash, muammolarni hal qilish ko'nikmalarini hosil qilishda muhim rol o'ynaydi. Shu bois, pedagogika va psixologiya sohasida ilk yosh bolalarning matematik ko'nikmalarini o'z vaqtida va to'g'ri shakllantirish masalasi katta ahamiyat kasb etadi.

Bu yoshda bolalar o'yin orqali dunyoni anglaydi, atrof-muhitni kashf etadi, shuning uchun matematik tasavvurlarni shakllantirishda o'yin usullaridan foydalanish samaralidir. Shu bilan birga, ota-ona va pedagoglarning ta'lim-tarbiya jarayonidagi faol ishtiroki, uning individual xususiyatlarini inobatga olish muhimdir.

Ilk yosh bolalarning matematik tasavvurlari: tushunchalar va ahamiyati. İlk yoshdagi bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirish ularning keyingi ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyatining asosidir. Matematik tasavvur deganda, bolalar tomonidan raqamlar, shakllar, o'lchovlar, vaqt, miqdor va joylashuv kabi matematik tushunchalarning dastlabki tushuncha va obrazlari tushuniladi. Ushbu tasavvurlar bolaning dunyoni bilish jarayonida paydo bo'lib, ularning aqliy faoliyatini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

J. Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasiga ko'ra, ilk yoshdagi bolalar sensorimotor va oldoperatsion bosqichlarda bo'lib, bu davrda ular tashqi dunyoni sezgi va harakatlar orqali o'rganadilar. Shu davrda bolalar raqamlar va shakllarni konkret misollar yordamida anglay boshlaydilar. Masalan, to'plar sonini sanash, turli shakllardagi predmetlarni ajratish va joylashtirish kabi harakatlar bolaning matematik tasavvurlarini mustahkamlaydi. Shu bois, bu davrda matematik tushunchalar ko'proq amaliy faoliyat va o'yin shaklida o'rgatilishi kerak.

Matematik tasavvurlar bolalarning mantiqiy fikrlash, muammolarni hal qilish va xotira ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ular, shuningdek, tilni rivojlantirishda ham muhimdir, chunki raqamlar va matematik tushunchalar ko'pincha nutq va fikrlashda o'z ifodasini topadi.

Matematik tasavvurlarni shakllantirishda o'yinning roli. O'yin bolalarning bilish faoliyatining eng asosiy vositasi hisoblanadi. Yosh bolalar o'yin orqali dunyoni o'rganadilar, yangi bilimlarni qabul qiladilar va o'zaro munosabatlarni rivojlantiradilar. Matematik tasavvurlarni shakllantirish jarayonida o'yinning roli beqiyosdir, chunki u bola faoliyatini qiziqarli va interaktiv qiladi.

Masalan, shakllar va ranglar bilan ishlash o'yinlari bolalarda geometrik tasavvurlarni rivojlantiradi. Raqamlar va sanash o'yinlari yordamida esa bolalar son tushunchasini egallaydilar. Oddiy amaliy mashqlar, masalan, «Kim ko'proq to'plar yig'adi?» yoki «Qaysi kubik kattaroq?» kabi o'yinlar orqali bolalar miqdor, o'lcham va taqqoslash tushunchalarini o'zlashtiradi.

Shuningdek, matematik o'yinlarda boshqaruv elementlari mavjud bo'lib, bu bolalarda mantiqiy fikrlashni va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. O'yinlarda takrorlash, muvaffaqiyatga erishish, tanlov qilish kabi jarayonlar bolalarda o'rganishni mustahkamlaydi.

O'yin faoliyati nafaqat maktabgacha ta'lim muassasalarida, balki uy sharoitida ham muhim ahamiyatga ega. Ota-onalar bolalar bilan birga o'ynash, yangi matematik tushunchalarni qiziqarli shaklda taqdim etish orqali bolaning rivojlanishiga yordam berishlari mumkin.

Pedagogik usullar va metodlar. Ilk yosh bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirishda samarali pedagogik usullarni qo'llash juda muhim. Bugungi kunda maktabgacha ta'limda interfaol o'qitish usullari keng qo'llanilmoqda. Ushbu metodlar bolalarning faolligini oshiradi, ularni o'z fikrlarini ifodalashga rag'batlantiradi va mustaqil fikrlashga undaydi.

Masalan, manipulyativ materiallar (blokklar, kubiklar, shakllar to'plamlari) bilan ishlash bolalarning qo'l harakatlari va ko'rish idrokini bir vaqtning o'zida rivojlantiradi. Bu vositalar yordamida bolalar matematik tushunchalarni yanada aniqroq va amaliy tarzda o'zlashtiradilar.

Shuningdek, pedagoglar multimediali resurslar, interaktiv doskalar va o'yinli dasturlarni ham qo'llashlari mumkin. Bular bolalarni o'rganishga qiziqtiradi, matematik kontseptsiyalarni oson tushunishga yordam beradi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida dars jarayonini individual yondashuv asosida tashkil etish muhimdir. Har bir bolaning qobiliyati va qiziqishiga mos keluvchi vazifalar berilishi kerak. Shu bilan birga, bolalarni rag'batlantirish, muvaffaqiyatlarini ijobiy baholash o'rganish jarayonini samarali qiladi.

Ota-ona va pedagoglarning roli. Bolalarning matematik tasavvurlarini shakllantirishda ota-ona va pedagoglarning hamkorligi alohida o‘rin tutadi. Ota-onalar uy sharoitida bolalar bilan matematik o‘yinlar tashkil etishlari, kundalik faoliyatda son, shakl, o‘lchov kabi tushunchalarni ko‘rsatib berishlari lozim. Masalan, ovqatlanish vaqtida piyola sonini sanash, do‘kon xaridida narxlarini taqqoslash kabi oddiy amaliyotlar matematik fikrlashni rivojlantiradi.

Xulosa. Pedagoglar esa maktabgacha ta’lim muassasalarida mazmunli, qiziqarli va interfaol mashg‘ulotlarni tashkil etishi zarur. Shu bilan birga, ota-ona va pedagoglar o‘rtasida doimiy muloqot o‘rnatish, bolaning rivojlanishidagi muammolarni birgalikda hal qilish samarani oshiradi. Bolalarning matematik qobiliyatlarini rivojlantirishda ijobiy emotsional muhit yaratish, bolaning qiziqishini qo‘llab-quvvatlash va motivatsiyani oshirish muhimdir. Bu esa bolada matematikaga nisbatan qiziqishni mustahkamlaydi va o‘rganish jarayonini samarali qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 28-maydagi PQ-4393-sonli qarori “Maktabgacha ta’lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.
2. Karimova, N. S. (2018). *Maktabgacha yoshdagi bolalarning matematik tasavvurlarini rivojlantirish metodikalari*. Tashkent: Fan va Texnologiya.
3. Sobirov, M. (2015). *Bolalar ta’limida o‘yinning roli*. Toshkent: Ta’lim.
4. Kholmurodov, S. (2020). *Maktabgacha ta’limda interaktiv usullar*. Farg‘ona: Farg‘ona Davlat Universiteti Nashriyoti.